İran, Ortadoğu ve Nükleer Çalışmaları

İçeriği Yazan: İhsan SEFER [1] Zaman: Cts, 22/06/2013 - 00:00

Yazar Bloğuna Ekle: Yazarlar Bloğunda Görünsün

İran'ın Fars Körfezi'ndeki rolü Orta Doğu istikrarında önemli bir yere sahiptir. İran yalnızca önemli jeo-stratejik ülke değildir; aynı zamanda jeopolitik konumu olan bir ülkedir. “Jeopolitik konum, İrana küresel ve bölgesel politikalarda büyük avantajlar sağlamaktadır. 1970`de ABD İranı boşuna *bölge polisi* gibi isimlendirmemişdi. İran Basra Körfezi ve Hazar Havzasına kolaylıkla nüfuz edebilir ve ekonomik avantajları kullanabilir.” [1] Soğuk savaş döneminde kazanılması gereken bir ülke olarak düşünülen İran, ABD ve Sovyetler için mücadele alanı olmuştur. Soğuk Savaş döneminde yaratılan anti- komünist dalga, Şah'ı da etkisi altına almış ve ABD, İngiltere ve Rusya'ya karşı üçüncü bir güç olarak tercih edilmiştir. Bu yüzden birçok işadamının yatırımıyla ülke ekonomisi modernleşmeye başlamıştır. 1941 yılında iktidara gelen Şah Rıza Pehlevi, 1979 İran İslam Devrimi ile tahttan indirilene dek Amerika ile hep çok iyi ilişkiler içinde olmuştur.

1973 Petrol Krizi baş gösterdiğinde ABD, İran’dan petrol fiyatlarını düşürmesini istemiş, ancak Şah buna hayır demiştir. Bundan sonra ise iki ülke arasındaki gerilim artmış; İran'a gelen destekler aşamalı olarak Suudi Arabistan'a aktarılmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra toplumsal tabanı iyice zayıflayan Şah'ın, yükselen muhalefete karşı koyamaması, İran'ı 1979 Devrimi'ne sürüklemiştir. Ancak Şah dönemi İran’ı ABD’nin sıkı bir müttefiki iken, İslam Cumhuriyeti İran’ı ABD’nin mutlak düşmanı haline gelmiştir. İran Şahı Rıza Pehlevi, hem 1973 yılında Arap-İsrail savaşı sonrasında Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) kurulmasıyla dört katına çıkan petrol fiyatları sonucu büyük bir gelir akışına sahip olması sebebiyle, hem de kendisine Avrupalı ülkelerin bu alanda verdiği teşvikler ve sundukları cazip projeler sebebiyle 1974 yılında bir açıklama yaparak takip eden "yirmi yılda yirmi bin megawatt elektrik kurulu nükleer güç sahibi olmak" hedefini ortaya koymuştur. Bu durum karşısında piyasadaki avantajı kaybetmemek için ABD firmaları özellikle Başkan Jimmy Carter döneminde, "İran'ın geniş petrol ve doğal gaz rezervleri olmasına karşın bu kaynaklardan tasarruf yapması ve daha temiz ve daha ucuz enerji olarak sunulan nükleer teknolojiden azami oranda faydalanması" konusunda İran yönetimi nezdinde lobi faaliyetlerinde bulunmuşlardır.[2] Aslında petrol, ABD'nin umurunda bile değildir. Çünkü, Alaska'daki petrol rezervlerinin kapasitesi bilinmektedir ve petrol zengini Venezüella ABD'nin başucundadır. ABD'nin niyeti sadece bölgeyi kontrol etmektir.” [3]

Alternatif Kaynak Kullanımı: Nükleer Silah mı? Barışçıl Nükleer Enerji mi?

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

Ne amaçla olursa olsun nükleer güç etkili kullanıldığı takdirde, hemen her anlamda en temel “güç” kaynağı haline gelmektedir. Bu sebeple, bir çok ülke “nükleer güç” sahibi olmak istemektedir. Bu yüzden nükleer santrallerin kurulması sadece bir iç mesele olarak kalmıyor. İran İslam Cumhuriyeti’nin bir kısmını gizli olarak yürüttüğü çabalar sonucu sahip olduğu nükleer tesisleri ve bu konudaki bilimsel ve teknolojik birikimini salt barışçıl amaçlarla kullanmayabileceği kaygısı bu ülkeye karşı ABD ve/veya İsrail tarafından belki de askeri operasyonlara girişilebilmesinin gerekçesi olabileceği ciddiyetle tartışılmaktadır.[4]

ABD Başkanı Eisenhower, 1953'te BM Genel Kurulu’nda ‘*Barış İçin Atom*’ konulu bir konuşma yapmıştı. Bundan sonra ABD, önceden gizlilikle yürüttüğü nükleer çalışmaları, kendine yakın hissettiği ülkelerle barışçıl amaçlarla kullanılmak üzere nükleer teknolojiyi paylaşmaya başlamıştır. Bu alanda çok önemli roller üslenecek olan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) bu dönemde 1957 yılında kurulmuştur. İran 1957’de ABD ile arasında nükleer enerjinin sivil amaçlı kullanımına ilişkin işbirliği antlaşması imzalanmıştır.

ABD ile İran arasındaki ilişkilere baktığımızda dört noktayı gözlemleriz: Bölgeye İran’daki rejimin ihraç edilmesi kaygısı, İran’ın terör faaliyetlerine desteği, İran’ın Ortadoğu barış sürecini sürekli ertelediği düşüncesi ve kitle imha silahları üretme çabası.

1979 İslam Devrimi'nden önce hayli yol kat eden nükleer çalışmalar, devrimden sonra sekteye uğramıştır. Devrimden hemen bir yıl sonra başlayan Birinci Körfez Savaşı'nın getirdiği ağır faturalar neticesinde İran nükleer enerjinin getireceği avantajları masaya ciddi bir biçimde yatırmıştır. 79 Devrimi sonrası İran’da rejim kökten değişmiş ve Şah Muhammed Rıza Pehlevi’nin yerini İmam adıyla anılan Humeyni almıştır. Ayetullah Humeyni'nin yabancı ülkelere bağımlılık yaratır düşüncesiyle nükleer çalışmaları durdurmasından yıllar sonra, 1989 yılında, dönemin cumhurbaşkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani'nin girişimleriyle yeniden çalışmalara başlanmıştır.

İran 1990’lı yıllarda savunma altyapısını güçlendirmek ve savunma teknolojilerinde kendi kendine yeterli hale gelebilmek amacıyla yeni bir silahlanma programı başlatmış, bu program kapsamında İran’ın önceliği balistik füze geliştirmek olmuştur. Bu silahlanma programına paralel olarak İran’ın yapımına devrimden önceki yıllarda başlanan Buşehr nükleer santralini Rusya ile işbirliği yaparak tamamlamaya girişmesi, özellikle Batı ülkeleri, ABD ve İsrail tarafından nükleer silahlanma adımı olarak görülmüştür. İran nükleer silah peşinde koştuğunu sürekli yalanlayarak yalnızca enerji üretimi için sahip olduğunu ilan etmiştir.

Nükleerin iki yüzlü olması, bu kaygıları haklı kılıyor. Çünkü nükleer enerjinin askeri ve barışçıl amaçlarla kullanılma durumu var. İran İslam Cumhuriyeti'nin nükleer enerjiyi kullanmak istemesinin bir diğer nedeni de petrolün ihracına yönelik politika izlemek istemesiydi. Fosil kaynakların tüketimi yerine nükleer enerji kullanılacak ve fosil kaynaklar ihraç edilecekti. [5] ABD, İran'daki nükleer faaliyetleri başlatan başat aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak devrimden sonra bu durum tersine dönüş, mızrağın ucu kendisine dönmüştür. Ancak 11 Eylül'e kadar inişli çıkışlı olan ilişkiler; ABD başkanı George W. Bush’un 11 Eylül sonrası İran’ı "şer ekseni’" ilan etmesi ile kopma noktasına gelmiştir. 2005’te Mahmud Ahmedinejad’ın cumhurbaşkanı olmasıyla İran nükleer programı iki ülke arasında gergin duruma gelmiştir. Ahmedinejad Hatemi’nin ılımlı dış politikasını terk ederek, ABD ve İsrail’e karşı sert bir söylem geliştirmiştir. İran'ın bu tutumuna karşılık Bush yönetimi, İran’a yönelik ekonomik yaptırımları sürekli gündemine taşımıştır. ABD, İran’ın nükleer çalışmalarının İsrail’in güvenliğine bir tehdit olarak algılamaktadır. İran'ı uluslararası arenada yalnızlaştırma politikası izleyen ABD; AB'nin İran ile olan ilişkilerini kendi himayesinde gerçekleştirmektedir.

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üstüne Kısa Bir not

İran seçimlerinden önce Türkiye olaylarına ilişkin günde birçok açıklama yapan Amerika, seçimden sonra sessizliğe büründü. Amerika, 14 Haziran 2013'te Cumhurbaşkanı olan reformcuların desteklediği Ruhani'den memnun görünüyor. Suriye'yi İsrail'e karşı direnen bir ülke olarak görüyor. Reformcuların kazanmasından Amerika da memnun. Çünkü Amerika ile ilişkilere olumlu bakıyor. Bu durumda Başbakan Erdoğan'a o kadar itimat etmeyeceklerdir. Suriye'de de bu saatten sonra müdahale veya herhangi bir destek söz konusu olmayacaktır. Ruhani'nin seçilmesi demek halkın çatışma istemediğinin bir göstergesidir. Ama ilerleyen zamanlarda bunun meyveleri neler olacak göreceğiz.

ABD, İran'ın yeni Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'ye ülkesinin nükleer programıyla ilgili müzakereleri yeniden başlatmaya ikna edeceğine inansa da Ali Hamaney gerçeğini de göz ardı etmiyor. Ruhani, iktidarı boyunca ılımlı bir politika izleyeceğini iddia ediyor, fakat ABD'nin İran'ın nükleer haklarına saygılı olması gerektiği konusunda da bir tavrı var. Ruhani, çoğunlukla İran'ın nükleer programından dolayı Batılı ülkeler ile İran arasında yaşanan gerginliği azaltmayı da düşünüyor.

Son olarak Orta Doğu'daki sorunlar yalnızca askeri sorunlar ve terör sorunu değildir. Lakin bugüne değin genelde ikili ilişkiler ve bölgenin asli unsuru olmayan ülkeler üzerinden bir diplomasi yürütülmüştür. Bu da bölgenin uzun vadeli istikrarına katkı sağlamamıştır. İran Ruhani ile birlikte devrimci retoriğini bir tarafa bırakmalı, bölgenin yapıcı gücü haline gelmelidir. Bu, bölge istikrarı ve dünya barışı açısından önemlidir.

İhsan SEFER

ihsan.sefer@politikadergisi.com

Kaynakça:

[1] Eren Okur, *"Soğuk Savaş Dönemi Uluslararası Siyasi Atmosfer ve Ortadoğu"*, İran Özel Dosyası, Kocaeli, 2009, s.6.

[2] Bkz. . Mustafa Kibaroğlu, "İRAN'DAKİ GELİŞMELERİN TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ VE ALINABİLECEK TEDBİRLER" HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI SİLAHLI KUVVETLER AKADEMİSİ Sempozyum Mart 2005

[3] Samet Zenginoğlu, *"Büyük Ortadoğu Projesi ve İran"*, İran Özel Dosyası, Kocaeli 2009, s.14.

[4] Bkz. Mustafa Kibaroğlu "İran Nükleer Bir Güç mü Olmak İstiyor?" A*vrasya Dosyası - İran Özel*, Güz 1999, Cilt. 5, Sayı. 3, ASAM, Ankara, ss. 271 - 282.

[5] Dr. Arzu Celalifer-Ekinci , "İran'ın Nükleer Teknolojiyle Tanışma Süreci ve Nükleer Programının Tarihsel Arka Planı", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, http://www.usakgundem.com/ders-n

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı

otu/10/%C4%B0ran%E2%80%99%C4%B1n-n%C3%BCkleer-teknolojiyle-tan%C4%B1%C5%9Fma-s%C3%BCreci-ve-n%C3%BCkleer-program%C4%B1n%C4%B1n-tarihsel-arka-plan%C4%B1.html [2]
Erişim Tarihi 20.06.2013

Yorumlar

- Analiz [3]
- Dış Siyasa [4]

Kaynak URL (*24/04/2024 - 05:04* tarihinde yazdırıldı):
https://www.politikadergisi.com/makale/iran-ortadogu-ve-nukleer-calismalari

Bağlantılar:
[1] https://www.politikadergisi.com/pd-uye/ihsan-sefer
[2] http://www.usakgundem.com/ders-notu/10/%C4%B0ran%E2%80%99%C4%B1n-n%C3%BCkleer-teknolojiyle-tan%C4%B1%C5%9Fma-s%C3%BCreci-ve-n%C3%BCkleer-program%C4%B1n%C4%B1n-tarihsel-arka-plan%C4%B1.html
[3] https://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/analiz
[4] https://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/dis-siyasa

Bu sitedeki içeriklerin izinsiz alınması, kopyalanması, başka bir imza ile izinsiz ve "kaynak gösterilmeden" yayınlanması kesinlikle yasaktır. Tam bağlantıyı (link) ve yazar / çizer adını kaynak göstermek şartıyla, alıntı